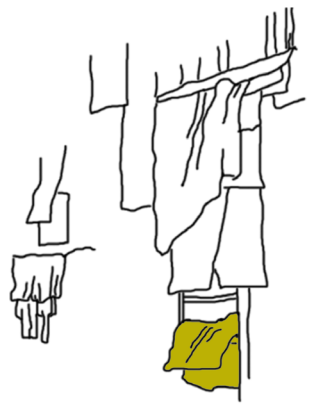

Παρέμβαση στον οικισμό των Ρομά στη Νέα Σμύρνη Λάρισας

σπουδάστρια: Οικονόμου Σταυρούλα
επιβλέπων: Μπελαβίλας Νίκος

1.περιεχόμενα

1. περιεχόμενα	σελ.2
2. αντικείμενο-μεθοδολογία	σελ.6
3. οι Ρομά	σελ.10
3.1. οι Ρομά στη Λάρισα	
4. η πόλη της Λάρισας	σελ.20
4.1. Νέα Σμύρνη	
5. το φαινόμενο της κοινωνικής περιθωριοποίησης και η έκφρασή του στο χώρο	σελ.28
6. προβλήματα των Ρομά	σελ.34
6.1. προβλήματα στη Λάρισα	
7. προσπάθειες που γίνονται για την αντιμετώπιση των προβλημάτων	σελ.38
8. ιεράρχηση προβλημάτων- πρότασή μου	σελ.42

2. αντικείμενο-μεθοδολογία

αντικείμενο

Η διπλωματική αυτή πραγματεύεται την ομάδα των Ρομά που κατοικεί στη Λάρισα, στον οικισμό της Νέας Σμύρνης, τη σχέση της με το χώρο που κατοικεί και οικειοποιείται καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Βάσει των συμπερασμάτων, γίνεται μια πρόταση, που αφορά στους τομείς της απασχόλησης, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και του δημοσίου χώρου.

Οι Ρομά αποτελούν μια πολύ ιδιαίτερη ομάδα, που μέχρι σήμερα εξακολουθούν και ζουν σε συνθήκες που τους έχουν στιγματίσει. Οι μελετητές τείνουν να τους αντιμετωπίζουν με μια ρομαντική οπτική και οι πολιτικές που ακολουθούνται είτε δεν είναι κατάλληλες, είτε δεν εφαρμόζονται κι έτσι δεν υπάρχει καμία διαφοροποίηση της κατάστασης. Το πρόβλημα είναι πολυσύνθετο, η διαφορετικότητα και η ιδιαιτερότητά της ομάδας τους επηρεάζει κάθε πτυχή του τρόπου ζωής τους. Τα τελευταία χρόνια, γίνονται σημαντικές προσπάθειες από τους φορείς και λαμβάνουν υποστήριξη από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μια πρόταση βελτίωσης της υφιστάμενης κατάστασης όμως απαιτεί προσεκτική μελέτη της καθώς και των αιτιών που οδήγησαν σε αυτή.

Ως γενικοί στόχοι της διπλωματικής τίθενται η αναβάθμιση του αστικού ιστού, η άρση των αποκλεισμών, η ενίσχυση των κοινωνικών δομών και η σύνδεση της περιοχής εγκατάστασης των Ρομά με την πόλη της Λάρισας.

Η μεθοδολογική προσέγγιση γίνεται στα εξής στάδια.

Αρχικά επιχειρείται μια προσπάθεια ανάλυσης της κοινωνικής ομάδας των Ρομά, όσον αφορά στην πορεία τους μέχρι σήμερα, στον τρόπο ζωής τους και στη δομή της κοινωνίας τους. Διερευνάται η συγκεκριμένη ομάδα των Ρομά που είναι εδραιωμένη στην πόλη της Λάρισας. Η ερευνητική μέθοδος που ακολουθείται στηρίζεται στη βιβλιογραφία και κυρίως στην επιτόπια παρατήρηση.

Στη συνέχεια αναλύεται η πόλη της Λάρισας, ιστορικά και πολεοδομικά. Γίνεται μια ιδιαίτερη μελέτη της περιοχής της Νέας Σμύρνης, η οποία κατοικείται σε ένα κομμάτι της από την ομάδα των Ρομά που μελετάται.

Σε τρίτο στάδιο, επιχειρείται η βιβλιογραφική ανάλυση του φαινομένου της κοινωνικής περιθωριοποίησης, των αιτιών που οδηγούν σε αυτό, καθώς και του τρόπου που επηρεάζει το χώρο τον οποίο κατοικούν οι ομάδες που την υφίστανται και συγκεκριμένα η ομάδα των Ρομά που κατοικεί στη συνοικία της Νέας Σμύρνης.

Εντοπίζονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν γενικά οι Ρομά και στη συνέχεια τα προβλήματα της ομάδας στην πόλη της Λάρισας. Σε αυτό το σημείο διερευνάται η πολιτική που ακολουθούν οι επίσημοι φορείς.

Τέλος, ιεραρχώντας τα προβλήματα που έχουν εντοπιστεί, γίνεται η πρόταση βελτίωσης της υφιστάμενης κατάστασης.

3. οι Ρομά

οι Ρομά

ιστορικά στοιχεία

Τόπο καταγωγής των Ρομά αποτελεί η κεντρική Ινδία. Γύρω στον 7^ο αιώνα, οι Ρομά μετεγκαταστάθηκαν στη Βορειοδυτική Ινδία, όπου διέμεναν για περισσότερο από μια εκατονταετία. Εκείνα τα χρόνια, η Ινδική κοινωνία οργανωνόταν σε κάστες. Οι πρόγονοι των Ρομά, οι Ντομ, αποτελούσαν τμήμα της ομάδας των παριών στην Ινδία, που δρούσαν στο περιθώριο και δεν είχαν δικαιώματα. Ευγενείς γαιοκτήμονες θεώρησαν ότι έπρεπε να αντιτεθούν στο σύστημα των καστών, ευνοώντας έτσι τους παρίες, τους οποίους και κατάφεραν να πείσουν να επαναστατήσουν μαζί τους. Η επανάσταση αυτή δεν είχε επιτυχία και πνίγηκε στο αίμα, οπότε η ομάδα των Ντομ, αναγκάστηκε να μεταναστεύσει προς κοντινές χώρες ώστε να γλυτώσει (Ντούσας 1997, Έξαρχος 1996).

Αρχικά, οι Ντομ κατέφυγαν στο Ιράκ, στην Αίγυπτο, στον Καύκασο και στην Αρμενία. Ακολούθησαν κι άλλες μεταναστεύσεις, κάτι που οδήγησε στο να είναι διασκορπισμένοι σήμερα σε όλο τον κόσμο (Καλαμάρας, Ξυδιανός, 1995). Στην Ελλάδα, οι Ρομά έφτασαν στις αρχές του 14^{ου} αιώνα και εγκαταστάθηκαν σε βενετοκρατούμενες περιοχές, όπου υπήρχε σταθερότητα. Ακόμη, ένας μεγάλος αριθμός Ρομά μετανάστευσε στη χώρα μας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα από βαλκανικές περιοχές.

τρόπος ζωής, δομή της κοινωνίας

Οι Ρομά, έχοντας ανέκαθεν νομαδικό τρόπο ζωής, αναγκάζονταν εδώ και πολλούς αιώνες να μετακινούνται και να επικοινωνούν με την εκάστοτε κοινωνία, αποκτώντας έτσι μηχανισμούς ευελιξίας. Η διαφορετικότητά τους έγκειται στο γεγονός ότι ενώ ανά τα χρόνια έχουν επηρεαστεί από διάφορες

κοινωνίες, ωστόσο έχουν διατηρήσει την ταυτότητα, τις αντιλήψεις και το διαφορετικό τρόπο σκέψης τους (Σωμαράς, 1998).

απασχόληση

Αντίθετα από την κοινωνική δομή των Ρομά, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κλειστή, η οικονομική τους δραστηριότητα στρέφεται κυρίως προς την εκάστοτε περιρρέουσα κοινωνία (Καραθανάση, 2000). Τα επαγγέλματα που παραδοσιακά ασκούσαν οι Ρομά είναι τα εξής:

Διακίνηση προϊόντων σε περιοχές χωρίς υπάρχουσες αγορές

Επιδιόρθωση μικρών χρηστικών αντικειμένων

Παραγωγή αγαθών από διάφορες πρώτες ύλες (σίδηρο, χαλκό, ξύλο, καλάμια, κτλ)

Καλλιτέχνες, κυρίως μουσικοί

(Σωμαράς, 1998)

Τα επαγγέλματα που ασκούσαν οι Ρομά και κυρίως τους επιδιορθωτή και του καλλιτέχνη προσέφεραν ιδιαίτερα στην ελληνική και ευρωπαϊκή κοινότητα, καθώς στην πρώτη περίπτωση έδιναν φτηνή και γρήγορη λύση στον αγρότη και στη δεύτερη περίπτωση ο μουσικός διαδραμάτιζε κυρίαρχο ρόλο στη διατήρηση των μουσικών παραδόσεων.

Στην πορεία των χρόνων, με τις αλλαγές του καταμερισμού εργασίας, την εξέλιξη της τεχνολογίας και την εκβιομηχάνιση πολλών εργασιών, πολλά από τα επαγγέλματα που ασκούσαν οι Ρομά εξέλειψαν. Πλέον, η τεχνολογία είχε διεισδύσει αρκετά στον δευτερογενή τομέα της παραγωγής αγαθών και δεν υπήρχε ζήτηση στα επαγγέλματα του σιδερά, του γανωματή, του καλαθοπλέκτη ή του επιδιορθωτή μικροαντικειμένων. Αντίθετα, η αύξηση στην παραγωγή προϊόντων έκρινε δυνατή την άσκηση του επαγγέλματος του πλανόδιου εμπόρου σε απομακρυσμένες περιοχές.

Η αστικοποίηση-η συρροή αγροτών στις μεγαλουπόλεις- δημιούργησε ένα κενό στην επαρχία, το οποίο κλήθηκαν να καλύψουν οι Ρομά, όπως επίσης και οι οικονομικοί μετανάστες. Παράλληλα, η εκβιομηχάνιση των γεωργικών εργασιών έθεσε ως μοναδικές θέσεις εργασίας αυτές της αποκομιδής γεωργικών προϊόντων, εργασία που με τον ευκαιριακό και εποχικό της χαρακτήρα προσέλκυσε από τα παλιά ήδη χρόνια την ομάδα των Ρομά. Επιπλέον, η εσωτερική μετανάστευση στις πόλεις και η ταυτόχρονη εγκατάλειψη των αγροτεμαχίων τους, προκάλεσε έλλειψη τροφίμων σε πολλές περιοχές, γεγονός που επέτρεψε στους Ρομά να αναλάβουν τη διακίνηση των συγκεκριμένων προϊόντων.

Τα επαγγέλματα των Ρομά εξαρτήθηκαν και εξαρτώνται πάντα από την κοινωνική και οικονομική κατάσταση της περιρρέουσας κοινωνίας, στην οποία επέλεξαν να βρίσκονται. Συνήθως, αποτελούν επαγγέλματα που η υπόλοιπη κοινωνία αρνείται να ασκήσει, είτε εξαιτίας της χαμηλής μισθοδοσίας, είτε επειδή θεωρούνται υποτιμητικά.

Οι Ρομά, μέσω των επαγγελματιών που ασκούν, έχουν συμβάλει σημαντικά στη διατήρηση των παραδόσεων σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό συμβαίνει, επειδή η απασχόληση αποτελεί για αυτούς απλώς ένα μέσο διασφάλισης των βασικών τους αναγκών. Τα είδη εργασίας που ασκούν δεν έρχονται σε αντίθεση με την πολιτιστική τους ταυτότητα, την κοινωνική τους δομή και τα πιστεύω τους. Οι Ρομά προσαρμόζουν τον τρόπο ζωής και εργασίας τους στα δεδομένα της εκάστοτε εποχής και οικονομικής κατάστασης. Έτσι, κατάφεραν να επιβιώσουν σε όλα τα οικονομικά συστήματα (φεουδαρχία, καπιταλισμό, σοσιαλισμό), καθώς η οικονομική τους δομή είναι ανοιχτή και η κοινωνική δεν επηρεάζεται γιατί είναι κλειστή (Εφη Καραθανάση, «Το κατοικείν των τσιγγάνων», 2000, σελ.201).

εκπαίδευση

Το επίπεδο εκπαίδευσης των Ρομά είναι ιδιαίτερα χαμηλό. Αρχικά, οι Ρομά αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το σχολείο και να εργαστούν σε αρκετά μικρή ηλικία, ώστε να βοηθήσουν την οικογένεια να επιβιώσει. Έπειτα, οι παραδόσεις τους, τους ωθούν στη δημιουργία οικογένειας σε μικρή ηλικία, οπότε οι υποχρεώσεις τους δεν επιτρέπουν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους. Επιπλέον, το ελληνικό σχολείο παρουσιάζεται εχθρικό προς την ομάδα των Ρομά. Τα παιδιά προέρχονται από ένα περιβάλλον όπου η γλώσσα που ομιλείται δεν είναι η ελληνική, συνεπώς δεν μπορούν να ακολουθήσουν το πρόγραμμα σπουδών. Το περιβάλλον του σχολείου έχει εθνοκεντρικό και μονοπολιτισμικό προσανατολισμό. Προτείνει δηλαδή ουσιαστικά δύο επιλογές, την αφομοιωτική ένταξη ή την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Τέλος, δεν υπάρχει σχέση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, κάτι που δυσκολεύει ακόμη περισσότερο την κατανόηση της μεγάλης σημασίας που έχει η παιδεία για τον άνθρωπο.

Ο αποκλεισμός τους από την εκπαίδευση αποτυπώνεται στην αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης.

Παρατηρούμε υψηλά ποσοστά οργανικού αναλφαβητισμού (καθόλου σχολείο):

35.5-69.7 % του πληθυσμού των Ρομά.

Τα ποσοστά λειτουργικού αναλφαβητισμού (ολοκλήρωση φοίτησης χωρίς να καλύπτει τα προσόντα του απολυτηρίου) είναι επίσης υψηλά:

14.9-27% έχει φοιτήσει μέχρι 4 τάξεις

10-26.9% κατέχει απολυτήριο δημοτικού

2.1% κατέχει απολυτήριο γυμνασίου

0.9-2.2% με απολυτήριο λυκείου

(ΕΡΕΥΝΑ ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Παπακωνσταντίνου- Βασιλειάδου-Παυλή: Οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική κατάσταση των Ρομά στην Ελλάδα, Ιωάννινα, 2004)

Τα νούμερα αποδεικνύουν το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των Ρομά, το οποίο φυσικά επηρεάζει και όλη την κοινωνική τους κατάσταση και ιδιαίτερα τον εργασιακό τομέα. Χαρακτηριστικό είναι ότι σύμφωνα με την έρευνα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, *83.2% των Ρομά θεωρούν ότι ο αποκλεισμός τους από την αγορά εργασίας οφείλεται στην ανεπαρκή τους εκπαίδευση.*

3.1. Οι Ρομά στη Λάρισα

ιστορικά στοιχεία

Η πρώτη μαρτυρία για την κατοίκηση της πόλης από τους Ρομά, προέρχεται από τον J.L.S Bartholdi, στο βιβλίο του «Ταξιδιωτικές εντυπώσεις από την Ελλάδα, 1803-1804» (Εφημερίδα Ελευθερία, 4/3/1986). Ήταν στην πλειονότητά τους μουσουλμάνοι και η απασχόλησή τους περιελάμβανε τη μουσική και τη σιδηρουργία (Παλιούγκας, 1996). Η περιοχή όπου εντοπίστηκαν τοποθετείται κοντά στη συνοικία της Νέας Σμύρνης, όπου ζουν μέχρι σήμερα. Στα τέλη του αιώνα μια ακόμη μαρτυρία αναφέρει ότι στο ίδιο περίπου σημείο, βρέθηκε μια φυλή «εύρωστη και δυνατή, με μεγάλο βαθμό ακαθαρσίας» (Ζδάνης, 1992, σελ.218).

Σήμερα στη συνοικία της Νέας Σμύρνης κατοικούν περίπου 4500 Ρομά, που αποτελούνται από δύο φυλές, τους Ρουμανόβλαχους και τους Τσιγγάνους. Κατά τις περιόδους των μετακινήσεων για εργασία, ο πληθυσμός μπορεί να αγγίζει και τους 6000 Ρομά. Οι Ρουμανόβλαχοι μετρούν περίπου 350 οικογένειες, ενώ οι Τσιγγάνοι μόλις 10. Οι πρώτοι έφυγαν από τη Ρουμανία το 1857. Η διάλεκτος που ομιλείται είναι τα Βλάχικα (Ρουμάνικα). Κύριο χαρακτηριστικό τους αποτελεί ότι δε δέχονται σε καμία περίπτωση τον χαρακτηρισμό του «Τσιγγάνου» (Θεσσαλικές Επιλογές, τεύχος 11, σε λ.40/Λυδάκη Άννα, 1997).

Οι Τσιγγάνοι στηρίζουν ως χώρες καταγωγής τους την Ινδία και τη Βουλγαρία (Σωμαράς, 1998). Η γλώσσα ομιλίας τους είναι η Ρομανί-Τσιπ. Η συγκεκριμένη ομάδα είναι συγγενής με την ομάδα των Τσιγγάνων που είναι εδραιωμένοι στη γειτονική κωμόπολη του Τυρνάβου.

απασχόληση

Τα παραδοσιακά επαγγέλματα που ασκούσαν διαχρονικά οι Ρομά που κατοικούσαν στη Λάρισα ήταν αυτά του καλαθοπλέκτη, του εμπόρου ζώων, του καρεκλοποιού, του αρκουδιάρη και του γανωματή. Μετά τη δεκαετία του 1960, που η κατάσταση είχε διαμορφωθεί όπως προαναφέρθηκε, στράφηκαν στα επαγγέλματα του γυρολόγου, του μικροπωλητή και του εργάτη γης, επαγγέλματα που ασκούν μέχρι σήμερα.

Σύμφωνα με στοιχεία που έδωσε η εδραιωμένη ομάδα των Ρομά, περίπου οι μισοί από αυτούς απασχολούνται σε εποχιακές εργασίες, ενώ το 30% από τους υπόλοιπους εμπορεύονται προϊόντα στις λαϊκές αγορές. Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια, οι Ρομά ασχολούνται σε μεγάλο βαθμό με το εμπόριο χαλκού.

Κεντρική Ινδία

7ος αιώνας
μετεγκαταστάθηκαν από την Κεντρική Ινδία στη Βορειοδυτική Ινδία

8ος -9ος αιώνας
εγκατέλειψαν τη χώρα τους και προσέφυγαν σε Ιράκ, Καύκασο, Αρμενία

10ος αιώνας
μετανάστευσαν αρκετοί προς Μέση Ανατολή

10ος -15ος αιώνας
ακολούθησαν μεταναστεύσεις προς Βυζάντιο και Βαλκάνια

14ος αιώνας
έφτασαν στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκαν αρχικά σε βενετοκρατούμενες περιοχές

14ος -17ος αιώνας
μετανάστευσαν προς την υπόλοιπη Ευρώπη

19ος αιώνας
μετανάστευσαν στην Ελλάδα από βαλκανικές περιοχές

1803
πρώτες μαρτυρίες για κατοίκηση της πόλης της Λάρισας

εκπαίδευση

Το εκπαιδευτικό επίπεδο των Ρομά στη Λάρισα είναι ιδιαίτερα χαμηλό. Μετά από προσωπική επαφή με τη συγκεκριμένη ομάδα, έγινε αντιληπτό ότι ενώ δεν υπάρχει μεγάλο ποσοστό διαρροής από την εκπαίδευση (δηλαδή το ποσοστό οργανικού αναλφαβητισμού δεν είναι υψηλό), ωστόσο κυρίαρχο πρόβλημα αποτελεί ο λειτουργικός αναλφαβητισμός. Οι λόγοι για τους οποίους οι Ρομά αντιμετωπίζουν αυτό το πρόβλημα προαναφέρθηκαν.

Στη συνοικία της Νέας Σμύρνης, λειτουργεί ένα κτιριακό σχολικό συγκρότημα, το οποίο συστεγάζει το 33^ο και το 11^ο δημοτικό σχολείο. Αυτήν την περίοδο γίνεται η ανέγερση ενός ακόμη συγκροτήματος στην περιοχή που θα στεγάσει το 11^ο δημοτικό σχολείο.

4. η πόλη της Λάρισας_Νέα Σμύρνη

η πόλη της Λάρισας

Η Λάρισα, πρωτεύουσα της Θεσσαλίας και του ομώνυμου νομού, έχει πλούσια ιστορία, καθώς κατοικείται διαρκώς από τη νεολιθική εποχή (αρχές της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ.).

Ο Πηνειός ήταν το μόνο φυσικό σημείο αναφοράς στον θεσσαλικό κάμπο για τους κατοίκους της πόλης της Λάρισας. Έτσι, κατασκευάστηκε από νωρίς ισχυρή οχύρωση, περιμετρικά όλης της πόλης, ώστε να προστατεύεται από εχθρούς. Η θεσσαλική πρωτεύουσα οφείλει την ανάπτυξή της στην εκμετάλλευση της εύφορης πεδιάδας και στην ύπαρξη του ποταμού Πηνειού. Παρότι υπήρξε «γέφυρα» ανά τους αιώνες για επιδρομείς που κατέβαιναν από το βορρά, οπότε και παρήκμαζε, ωστόσο χάρη στην προνομιά του γεωγραφικού θέσης της, η Λάρισα κατάφερε να ζωντανεύει.

Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, κατά τη διάρκεια του οποίου η πόλη καταστράφηκε από την πληθώρα επιθέσεων που δέχτηκε, ξεκίνησε μια νέα περίοδος ανάπτυξης για τη Λάρισα. Σήμερα η πόλη αριθμεί περίπου 135.000 κατοίκους κι συγκαταλέγεται στις μεγαλύτερες και περισσότερο αναπτυγμένες πόλεις της χώρας.

4.1. Η περιοχή της Νέας Σμύρνης

Η περιοχή της Νέας Σμύρνης βρίσκεται στη βορειοανατολική πλευρά της πόλης. Η συνοικία έχει έκταση περίπου 200 στρέμματα και κατοικείται από 15000 κατοίκους. Περικυκλώνεται από τις σιδηροδρομικές γραμμές και την παλιά εθνική οδό Αθηνών-Θεσσαλονίκης στην ανατολική πλευρά της και την κοίτη απορροής του Πηνειού ποταμού στα νότια της. Η συνοικία διαπερνάται από μια μεγάλη οδική αρτηρία υπερτοπικής σημασίας, την οδό Σωκράτους.

Η περιοχή κατοίκησης των Ρομά ονομάζεται «Νταμάρια» και τοποθετείται στο νοτιοανατολικό τμήμα της συνοικίας. Αποτελεί μία από τις πρώτες περιοχές της συνοικίας που κτίστηκαν. Παλαιότερα, τα οικόπεδα που σήμερα κατοικούνται από τους Ρομά, χρησιμοποιούνταν ως λατομεία για την εξόρυξη αμμοχάλικου, έτσι πήρε και το όνομά της η περιοχή. Αυτή η δραστηριότητα είχε ως αποτέλεσμα να μετατραπεί όλη η περιοχή σε ένα είδος λάκκου.

Παρατηρείται ότι στα Νταμάρια τα όρια είναι ιδιαίτερα «σκληρά». Οι σιδηροδρομικές γραμμές στο ανατολικό τμήμα αποτελούν αδιαπέραστο όριο, το οποίο αποκόπτει ένα κομμάτι της περιοχής κατοίκησης των Ρομά από την υπόλοιπη συνοικία. Η κοίτη του Πηνειού δεν επιτρέπει την επικοινωνία της συνοικίας με την πόλη, ενώ μόνη σύνδεση αποτελεί η οδός Σωκράτους που προαναφέρθηκε. Τέλος, η εθνική οδός, καθώς και η ύπαρξη του στρατιωτικού αεροδρομίου από την απέναντι πλευρά, δεν επιτρέπει την ανάπτυξη της συνοικίας, αλλά την περιορίζει στα σημερινά της όρια.

Θέση της Νέας Σμύρνης στη Λάρισα

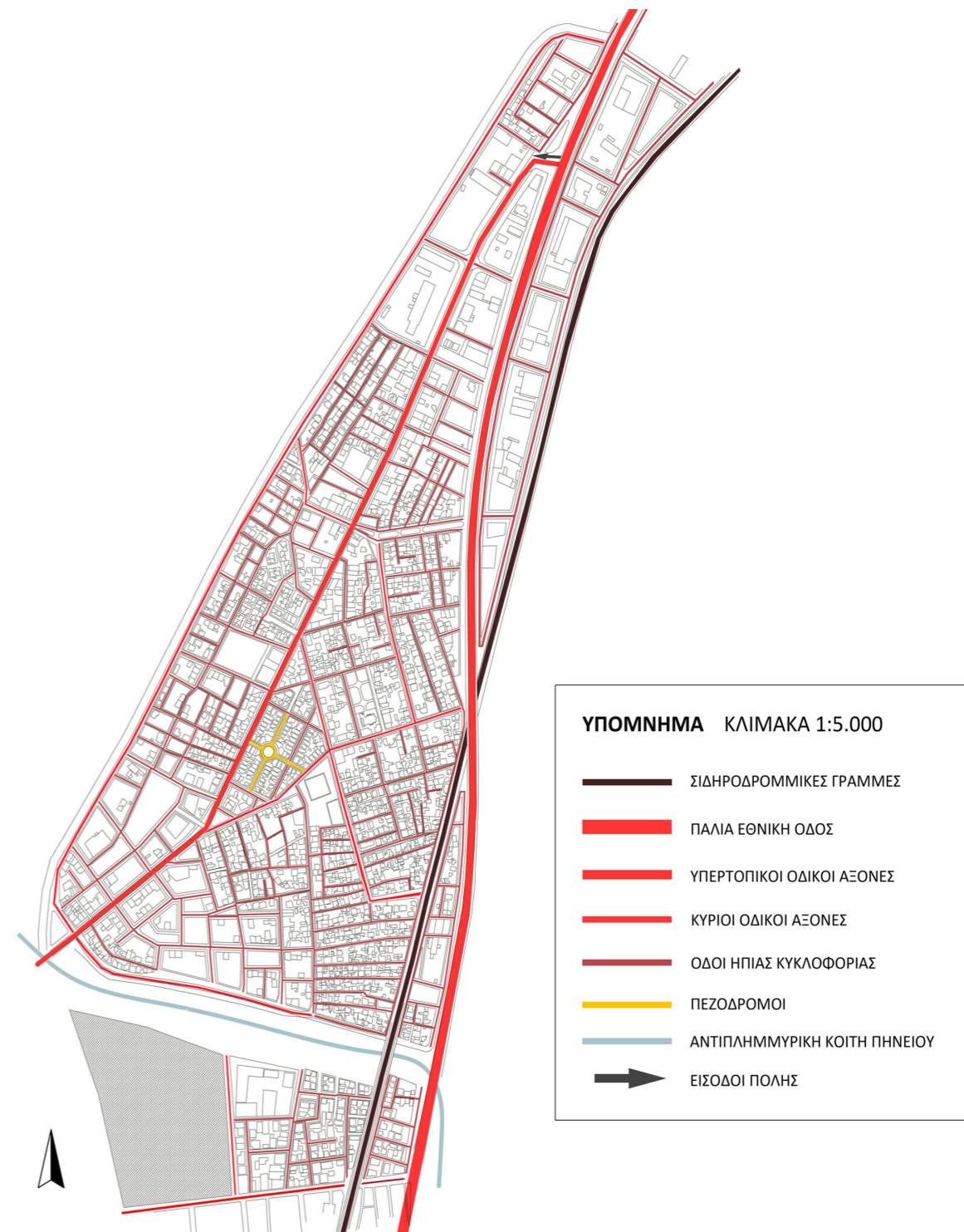

Επιπλέον στην περιοχή των Ρομά εντοπίζονται και «μαλακά» όρια, που παρόλο που δεν είναι αδιαπέραστα, ωστόσο περιορίζουν την επικοινωνία με την υπόλοιπη συνοικία. Το σχολικό συγκρότημα στις οδούς Πλάτωνος-Αρχιμήδους αποτελεί ένα τέτοιο όριο, το οποίο ουσιαστικά «κρύβει» την περιοχή των Ρομά και αποτρέπει κάποιον που μπαίνει στη συνοικία από την οδό Σωκράτους να μπει στα Νταμάρια.

Όσον αφορά στην κατοικία και τις κοινωνικές υποδομές, η Νέα Σμύρνη έχει συντελεστή δόμησης 1.2, καθώς το αεροδρόμιο δεν επιτρέπει την ανάπτυξη σε ύψος. Οπότε τα κτίρια που συναντάμε στην περιοχή είναι σχετικά χαμηλά- 2 με 3 ορόφους συνήθως. Στα Νταμάρια, κύριο χαρακτηριστικό του οικισμού αποτελεί η άναρχη πολεοδόμηση. Η εικόνα που δείχνει είναι αυτή μιας περιοχής που βρίσκεται εκτός σχεδίου πόλης παρόλο που έχει ενταχθεί από το 1984-85 (Σωμαράς, 1998). Ένα ακόμη πολύ σημαντικό στοιχείο όσον αφορά στον οικισμό των Ρομά, είναι η παντελής έλλειψη οργανωμένων ελεύθερων χώρων, πάρκων και πλατειών. Ολόκληρη η γειτονιά είναι δομημένη, οι δρόμοι είναι στενοί και κακοφτιαγμένοι και σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι ασφαλτοστρωμένοι.

Στην υπόλοιπη συνοικία, η εικόνα των κατοικιών είναι αρκετά καλή. Παρόλο που το οικονομικό επίπεδο των κατοίκων δεν είναι ιδιαίτερα υψηλό, ωστόσο οι κατοικίες βρίσκονται σε καλή κατάσταση και η δόμηση είναι οργανωμένη.

Στη συνοικία και συγκεκριμένα μέσα στην περιοχή κατοίκησης των Ρομά, υπάρχει το ιατροκοινωνικό κέντρο, το οποίο κατασκευάστηκε από το Δήμο και εξυπηρετεί ιδιαίτερα τους Ρομά κατοίκους. Στην κεντρική πλατεία της περιοχής, υπάρχει το μοναδικό πολιτιστικό κέντρο, το οποίο είναι ιδιαίτερα μικρό και δεν αρκεί για να καλύψει τις ανάγκες.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΚΛΙΜΑΚΑ 1:5.000

- ΚΑΤΟΙΚΙΑ
- ΤΟΠΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ
- ΥΠΕΡΤΟΠΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ/ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
- ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ
- ΠΡΑΣΙΝΟ
- ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΗ ΚΟΙΤΗ ΠΗΝΕΙΟΥ

5. το φαινόμενο της κοινωνικής περιθωριοποίησης και η έκφρασή του στο χώρο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ορίζει ως κοινωνική περιθωριοποίηση ή κοινωνικό αποκλεισμό «την ανεπάρκεια στο εισόδημα και την αδυναμία κάποιου να συμμετέχει στην εργασιακή ζωή και στο να αποκτήσει ποιοτική κατοικία, εκπαίδευση και υγεία, αλλά και να μπορεί ανεμπόδιτος να έχει πρόσβαση στις υπηρεσίες που σχετίζονται με τα δημόσια αγαθά» (ΚΕΚΜΟΚΟΠ, 1998, σελ.50-51).

Τα αίτια του φαινομένου μπορούν να είναι:

Πολιτικά

Ως παράδειγμα θα μπορούσαμε να θέσουμε την έλλειψη δικαιώματος πρόσβασης σε ένα ή περισσότερα κοινωνικά δημόσια αγαθά.

Οικονομικά

Σ' αυτή την κατηγορία κατατάσσονται η φτώχεια, η ανεργία και η μετανάστευση.

Κοινωνικά

Οι διαφορετικές αξίες, η ταξική διαστρωμάτωση και το κοινωνικό status ανήκουν σ' αυτό το είδος αιτιών.

Χωρικά

Οι περιθωριοποιημένες ζώνες κατοικίας, η κακή ποιότητα οικίας και περιβάλλοντος, η έλλειψη κοινωνικού εξοπλισμού είναι δυνατόν να αποτελέσουν λόγους για να δημιουργηθεί κοινωνική περιθωριοποίηση.

Πολιτισμικά

Οι πολιτισμική ετερότητα, οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, η θρησκεία ή το φύλο μπορούν να οδηγήσουν στην εμφάνιση του φαινομένου.

(Σωμαράς, 1998, ΕΚΚΕ, 1996)

Οι χωρικές διαστάσεις έκφρασης της περιθωριοποίησης μπορούν να συνοψιστούν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες:

Την πρώτη κατηγορία αποτελούν οι **θύλακες αποκλεισμού**. Δεύτερη κατηγορία αποτελούν οι **περιθωριοποιημένες ζώνες κατοικίας**. Όταν οι περιθωριοποιημένες αυτές ζώνες κατοικούνται από αποκλειστικά μία ομάδα με ιδιαίτερη πολιτισμική, θρησκευτική ή φυλετική ταυτότητα, τότε

αναφερόμαστε σε **γκέτο**. Τέλος, η χωρική έκφραση του φαινομένου μπορεί να γίνεται στους **μετακινούμενους πόλους εγκατάστασης**. Τα χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών, τις οποίες εκφράζεται η κοινωνική περιθωριοποίηση παρατίθενται στη συνέχεια.

Από τη μελέτη της περιοχής των Νταμαριών στη Νέα Σμύρνη, συμπεραίνεται πως ενώ η περιοχή παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά του γκέτο, ωστόσο επειδή οι Ρομά έχουν σχέσεις με την υπόλοιπη συνοικία, κυκλοφορούν σε αυτή και η οικονομική τους δραστηριότητα εξαρτάται από τους υπόλοιπους κατοίκους της Λάρισας, **τα Νταμάρια μπορούν να χαρακτηριστούν ως μια περιθωριοποιημένη ζώνη κατοικίας**.

Θύλακες αποκλεισμού

εντοπίζονται στο κέντρο της πόλης ή διάσπαρτοι στον κοινωνικό ιστό δημιουργούνται κυρίως λόγω οικονομικών αλλαγών χαρακτηρίζονται από μια γενικότερη εγκατάλειψη

.....

περιθωριακές ζώνες κατοικίας

εντοπίζονται περιφερειακά της πόλης
χαρακτηρίζονται από έλλειψη βασικών υποδομών και λειτουργιών
κατοικούνται από περισσότερες από μία αποκλεισμένες ομάδες

.....

μετακινούμενοι πόλοι εγκατάστασης

εντοπίζονται εκτός των ορίων της πόλης
παρουσιάζουν προσωρινό χαρακτήρα
χαρακτηρίζονται από έλλειψη βασικών κοινωνικών υποδομών
και γκετοποίηση της ομάδας που τους κατοικεί

.....

γκέτο

.....

όμοια χαρακτηριστικά με τις περιθωριακές ζώνες κατοικίας
κατοικείται αποκλειστικά από μια κοινωνικά περιθωριοποιημένη ομάδα
με ιδιαίτερη πολιτισμική, θρησκευτική ή φυλετική ταυτότητα

6. προβλήματα των Ρομά_προβλήματα στη
Λάρισα

προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά είναι η χαμηλή ποιότητα ζωής τους. Οι σκηνίτες και οι νομάδες Ρομά, συχνά ζουν σε άθλιες συνθήκες και δεν έχουν ούτε τις βασικές υποδομές για να ζήσουν αξιοπρεπώς.

Επίσης, ένα μεγάλο πρόβλημα είναι η κακή οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι περισσότεροι. Η συγκεκριμένη ομάδα δεν προσπαθεί να κάνει περιουσία, αλλά να βγάλει τα προς το ζην. Συνήθως, εργάζονται μόνο οι άντρες, αλλά οι οικογένειες λαμβάνουν επιδόματα από τους δημόσιους φορείς, συνεπώς βελτιώνουν ως ένα βαθμό το βιοτικό τους επίπεδο. Οι ίδιοι υποστηρίζουν πως όλα τα προβλήματά τους οφείλονται στην έλλειψη οικονομικής άνεσης.

Ένα ακόμη πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά είναι η έλλειψη εκπαίδευσης, γεγονός που τους αποκλείει σημαντικά από διάφορους τομείς απασχόλησης και τους περιορίζει σε εργασίες που δεν αποδίδουν μεγάλα οικονομικά οφέλη.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους προς τους συμπολίτες τους και τον κρατικό μηχανισμό, όπως επίσης και το αντίστροφο, οπότε δημιουργείται ένας συνεχής φαύλος κύκλος. Έτσι, διαιώνίζονται τα προβλήματα, εφόσον δεν υπάρχει διάθεση να λυθούν. Έτσι, οι Ρομά καταλήγουν να έχουν έναν παρασιτικό τρόπο ζωής, αφού ναι μεν έχουν την ανάγκη της περιρρέουσας κοινωνίας, από την άλλη ο «αντίστροφος ρατσισμός»-δηλαδή από αυτούς προς τους συμπολίτες τους, τους οδηγεί στην απόρριψη των τελευταίων.

Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά στη Νέα Σμύρνη Λάρισας

Η ομάδα των Ρομά στη Λάρισα δεν αντιμετωπίζει προβλήματα βασικών υποδομών. Είναι εδραιωμένη και οι κατοικίες παρόλο που δεν έχουν υψηλή κατασκευαστική ποιότητα, ωστόσο είναι αξιοπρεπείς και βιώσιμες.

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα που εντοπίζεται στην περιοχή των Νταμαριών είναι η έλλειψη κοινωνικών υποδομών. Το μοναδικό πολιτιστικό κέντρο δεν είναι επαρκές για να καλύψει τις ανάγκες και η παντελής έλλειψη εκπαιδευτικών υποδομών δε βοηθά στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

Έπειτα, η έλλειψη οργανωμένων δημόσιων χώρων δεν επιτρέπει την ασφαλή «εκτόνωση» των καθημερινών δραστηριοτήτων. Τέλος, τα αδιαπέραστα όρια και συγκεκριμένα η κοίτη διευθέτησης του Πηνειού ποταμού, που αποκόπτει τη συνοικία της Νέας Σμύρνης από την πόλη δημιουργεί πολλά προβλήματα και περιθωριοποιεί ακόμη περισσότερο την ομάδα των Ρομά.

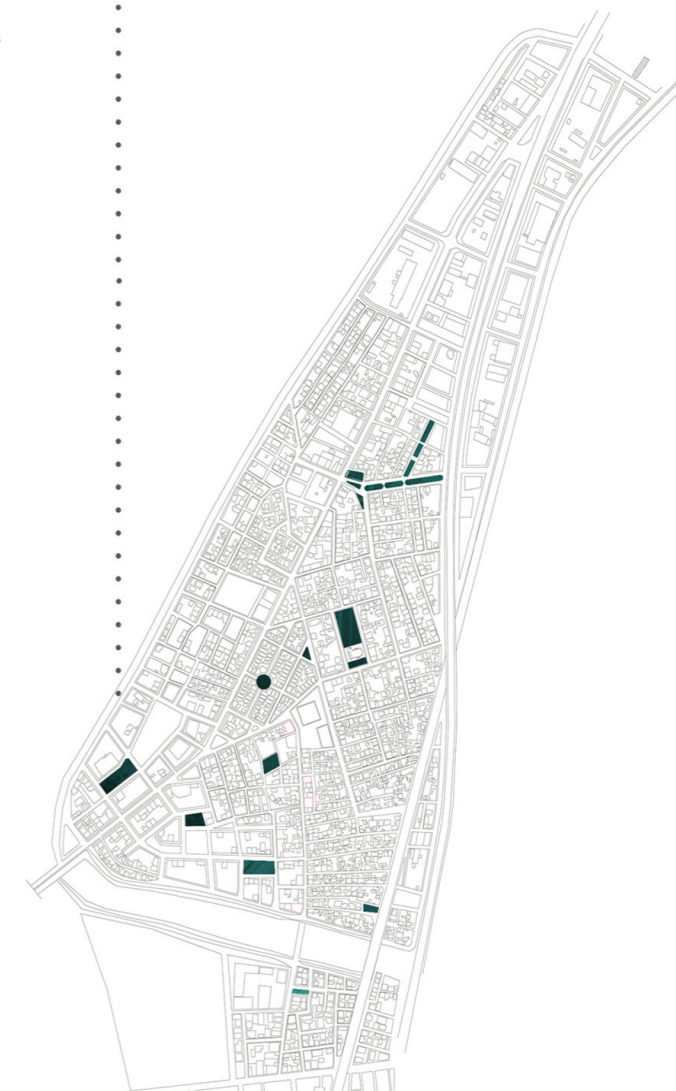
Οι Ρομά ανέφεραν ως μεγαλύτερα προβλήματα την επικινδυνότητα των δρόμων, όπου παίζουν τα παι-

διά, την έλλειψη κάποιου χώρου όπου θα μπορούν να απασχολούνται τα παιδιά με κάτι δημιουργικό και την έλλειψη ασφαλούς πρόσβασης στο κομμάτι των Νταμαριών που βρίσκεται ανατολικά των σιδηροδρομικών γραμμών.

- αδιαπέραστα όρια που αποκόπτουν τη συνοικία από την πόλη της Λάρισας

- έλλειψη οργανωμένων δημόσιων χώρων

7. προσπάθειες που γίνονται για την αντιμετώπιση των προβλημάτων

Οι φορείς που ασχολούνται με την ομάδα των Ρομά δραστηριοποιούνται σε τέσσερις τομείς, την υγεία και την πρόνοια, την απασχόληση, το κατοικείν και την εκπαίδευση.

Σχετικά με την υγεία και την πρόνοια, από σχετικές μελέτες (Σωμαράς, 1998) συμπεραίνεται πως η αντιμετώπιση των προβλημάτων περιορίζεται στον εμβολιασμό και στην παροχή βασικών επιδομάτων. Η επιφυλακτικότητα της ομάδας των Ρομά σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το κράτος επαναπαύεται με την παροχή επιδομάτων, καθώς έχει γι' αυτό πολύ μικρότερο κόστος, διαιωνίζει την κατάσταση.

Σχετικά με την απασχόληση, ο κρατικός φορέας παρέχει, με την κατάθεση των απαραίτητων δικαιολογητικών, άδειες για την άσκηση του επαγγέλματος του μικροπωλητή και του πωλητή σε λαϊκές αγορές. Το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και τα προσόντα τους, δεν επιτρέπουν στο κράτος να τους βρει μια διαφορετική θέση εργασίας με καλύτερες απολαβές.

Τέλος, στους τομείς του κατοικείν και της εκπαίδευσης γίνονται οι πιο αξιόλογες προσπάθειες βελτίωσης της υφιστάμενης κατάστασης. Τα τελευταία χρόνια εκπονούνται προγράμματα, κυρίως με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία προσπαθούν να αποτυπώσουν την κατάσταση και να προτείνουν οργανωμένα σχέδια δράσης. Περιλαμβάνουν κατασκευή βιώσιμων κατοικιών, επιμορφωτικά σεμινάρια ενηλίκων, δημιουργική απασχόληση των παιδιών και πολλές άλλες προτάσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου της κοινωνικής περιθωριοποίησης. Επίσης, έχουν ιδρυθεί πολλές ΜΚΟ, οι οποίες συνήθως συμπεριλαμβάνουν και αντιπροσώπους των Ρομά, ή είναι δημιουργημένες αποκλειστικά από αυτούς και αφορούν στα ιατροκοινωνικά κέντρα ανά την Ελλάδα, στην αντιμετώπιση των προκαταλήψεων, σε προγράμματα εκπαίδευσης, στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των Ρομά και γενικότερα στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα δύο μεγαλύτερα προγράμματα είναι το «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (ΟΠΔ) 2002-2008» και η «Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2012-2020», προγράμματα χρηματοδοτούμενα από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Παράλληλες δράσεις γίνονται και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Στη Λάρισα, όπως προαναφέρθηκε η ομάδα των Ρομά είναι εδραιωμένη και δεν αντιμετωπίζει προβλήματα βασικών υποδομών για να ζήσει. Ωστόσο, στα σχέδια του Δήμου είναι η μετεγκατάστασή ενός μέρους της ομάδας σε κάποιο άλλο σημείο της Λάρισας, καθώς η περιοχή είναι ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένη. Κύριο μέλημα του Δήμου είναι η ενίσχυση της ασφάλειας και των υποδομών που αφορούν στην καθημερινότητα των Ρομά, όπως για παράδειγμα η ενίσχυση του φωτισμού στους δρόμους. Στον τομέα της υγείας και της πρόνοιας, ο Δήμος έχει κατασκευάσει το ιατροκοινωνικό κέντρο που καλύπτει σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες των κατοίκων Ρομά. Η διαχείριση του κέντρου από Ρομά, συνέβαλε ιδιαίτερα στην αποδοχή του και συνεπώς τη χρήση του από τους κατοίκους των Νταμαριών. Στον τομέα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης, δεν έχουν γίνει κάποιες αξιόλογες προσπάθειες.

8.ιεράρχηση προβλημάτων-πρόταση

Μελετώντας τα προβλήματα της εδραιωμένης ομάδας Ρομά στη Νέα Σμύρνη Λάρισας, ιεράρχησα τις ανάγκες τους με στόχο τη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης ως εξής: ως πιο σημαντικό τομέα επέμβασης όρισα την ενίσχυση των κοινωνικών υποδομών, δηλαδή την εκπαίδευση, την απασχόληση και τον πολιτισμό. Στη συνέχεια, κρίνεται απαραίτητη η αντιμετώπιση των «ορίων» και η γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των υπόλοιπων κατοίκων της Νέας Σμύρνης, αλλά και γενικότερα των κατοίκων της Λάρισας, με τους Ρομά. Τέλος, θεωρώ σημαντική τη αντιμετώπιση του δημόσιου χώρου ως συνεκτικό ιστό και ως εργαλείο άρσης αποκλεισμών.

Με τη σύνδεση της οδού Αγιάς- ενός οδικού άξονα που εκτείνεται ως το κέντρο της πόλης- με την οδό Πλάτωνος, βασική είσοδο στη συνοικία της Νέας Σμύρνης από την νότια πλευρά και με την οδό Οδυσσέως- είσοδο στη συνοικία από τα βόρεια, επιτυγχάνεται η σύνδεση της απομονωμένης και «κρυμμένης» συνοικίας των Ρομά αφενός με την υπόλοιπη Νέα Σμύρνη, αφετέρου με την πόλη. Στην κοίτη απορροής του Πηνειού, η οποία έχει πλάτος 80 μέτρα, κατασκευάζεται μια γέφυρα που επιτρέπει την ανάπτυξη αυτού του γραμμικού δημόσιου χώρου.

Στην περιοχή των Νταμαριών, αναπτύσσεται μόνιμη αγορά, στην οποία οι Ρομά μπορούν να ασκούν το επάγγελμα του πωλητή, επάγγελμα που ασκείται ήδη από ένα πολύ μεγάλο ποσοστό. Εκατέρωθεν αυτού του δημόσιου γραμμικού πεζοδρόμου, εντοπίστηκαν κενά οικοπέδα, στα οποία σχεδιάστηκαν εργαστήρια που παραλαμβάνουν εκπαιδευτικές χρήσεις. Αυτές οι εκπαιδευτικές χρήσεις είναι βασισμένες στα παραδοσιακά επαγγέλματα και τέχνες που ασκούσαν οι Ρομά και περιλαμβάνουν εργαστήρια καλαθοπλεκτικής, μεταποίησης παλιών αντικειμένων, κατασκευής μουσικών οργάνων, εκμάθησης μουσικής και εκμάθησης κεραμικής και ζωγραφικής. Τα εργαστήρια θα είναι επισκέψιμα και οι Ρομά θα μπορούν να εμπορεύονται τις δημιουργίες τους. Η πορεία περνά από την κεντρική πλατεία της Νέας Σμύρνης, όπου βρίσκεται ήδη το πολιτιστικό κέντρο, έτσι δημιουργείται μια δυνατή σχέση των νέων δομών με τις υπάρχουσες. Επιπλέον, στη διασταύρωση των οδών Αρχιμήδους και Πλάτωνος, όπου βρίσκεται το σχολείο και υπάρχει ένα πλάτωμα, διαμορφώνεται πλατεία, καθώς και τα εργαστήρια εκμάθησης μουσικής, τα οποία μπορούν να λειτουργούν συνολικά ως ένας διαμορφωμένος δημόσιος χώρος και μπορούν να χρησιμοποιούνται ως χώρος εκτόνωσης του σχολικού συγκροτήματος.

Μέσω αυτών των δράσεων πετυχαίνω κατ' αρχήν στον τομέα της απασχόλησης, την ενίσχυση των επαγγελματιών που ασκούν ήδη οι Ρομά ως πωλητές σε λαϊκές αγορές καθώς και την ένταξη νέων επαγγελματιών οριζόντων εμπνεόμενη από τα παραδοσιακά τους επαγγέλματα ως τεχνίτες και μουσικοί. Οι Ρομά θα μπορούν να δημιουργήσουν μικρές βιώσιμες επιχειρήσεις που θα τους παρέχουν σταθερό εισόδημα ώστε να ζουν αξιοπρεπώς. Γίνεται μια προσπάθεια, τα επαγγέλματα που ασκούν κατά κύριο λόγο (γυρολογικό εμπόριο και αγροτικές εργασίες) να μην γίνουν στοιχεία που εντείνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό τους, αλλά εργαλεία για την ανάπτυξη και την εξέλιξή τους.

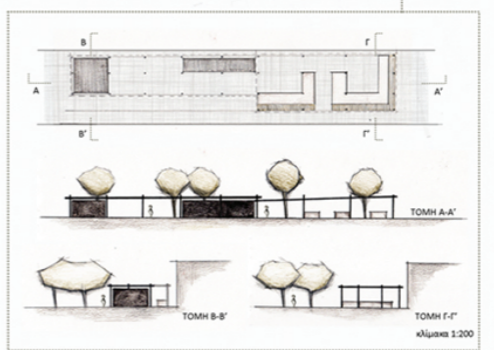
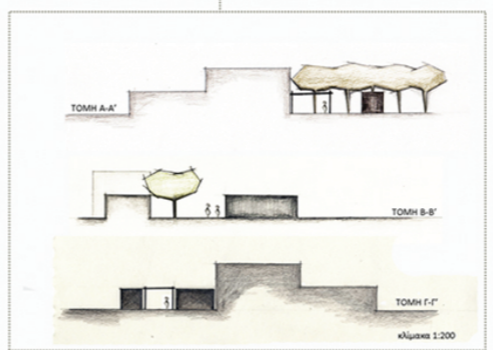
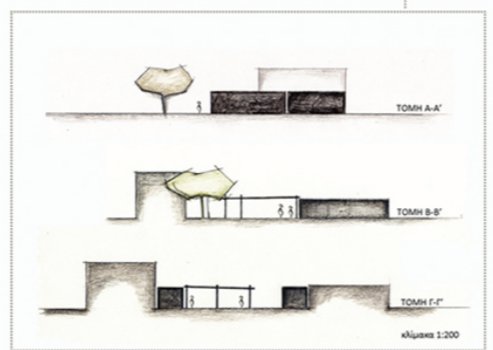
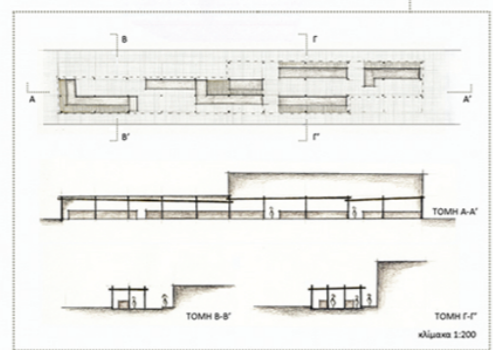
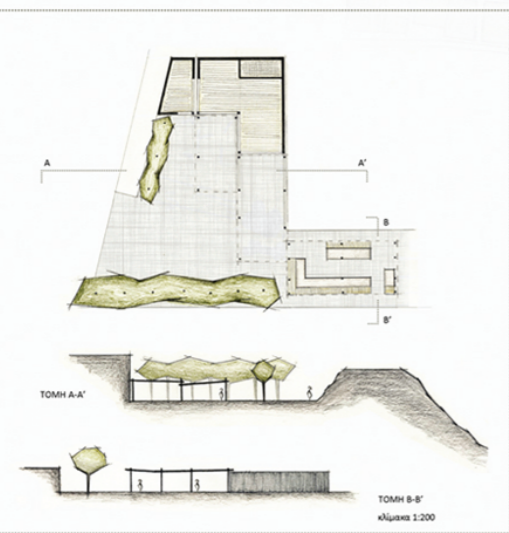
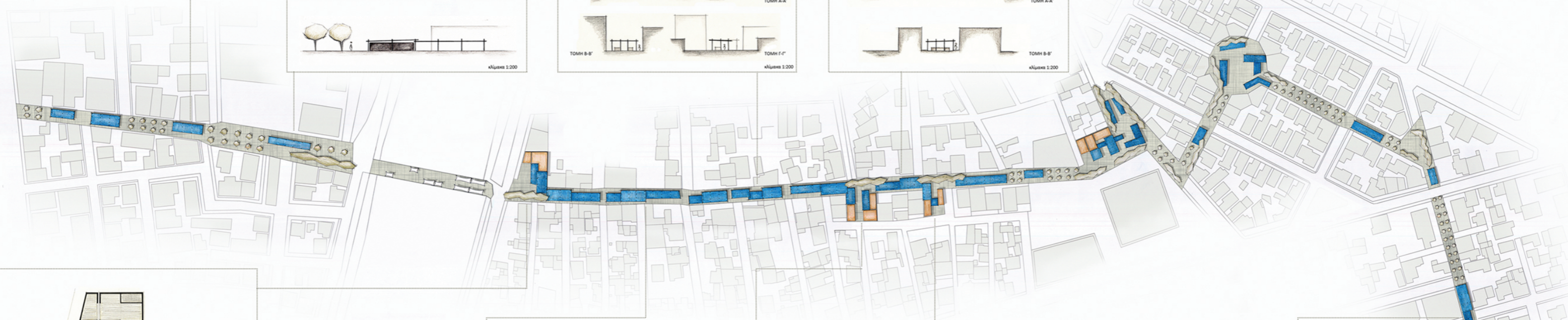
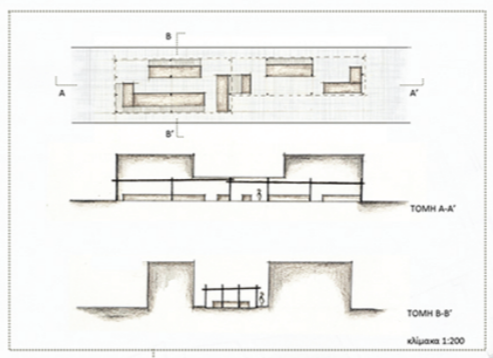
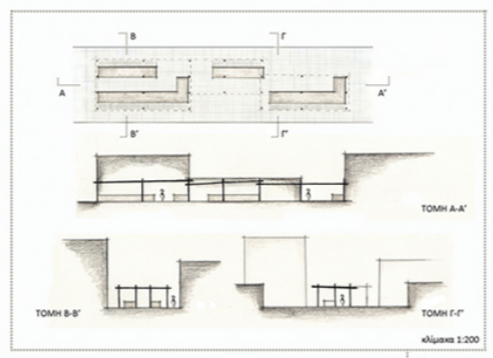
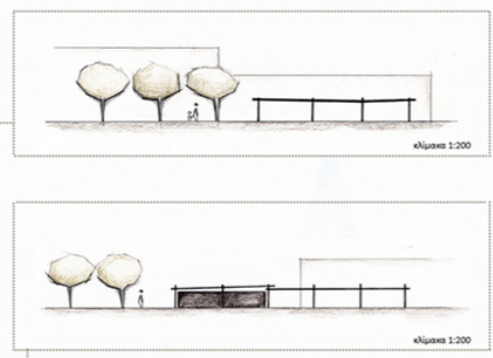
Στον τομέα της εκπαίδευσης, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση των εξωσχολικών δραστηριοτήτων για τα παιδιά, αλλά και για τους ενήλικες. Το σχολείο, με τον τρόπο που είναι οργανωμένο, δεν

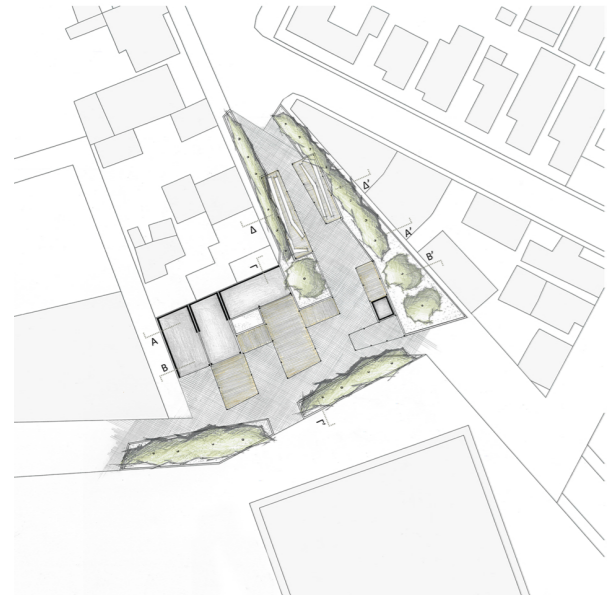

προτείνει λύσεις στην κοινωνία των Ρομά, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Μέσω αυτής της λύσης, προτείνεται η άμεση σύνδεση εκπαίδευσης-απασχόλησης, εφόσον οι Ρομά θα μπορούν να πουλούν τα προϊόντα που θα κατασκευάζουν. Φαίνεται ότι για αυτήν την ομάδα είναι άμεση η αλλαγή της νοοτροπίας ότι η εκπαίδευση είναι μόνο θεωρητική και δεν προσφέρει τίποτα αφού δε συνδέεται με την αγορά εργασίας. Οφείλει η εκπαίδευση να ενεργοποιεί και να εξελίσει τους Ρομά και όχι να τους αναγκάζει να εκπαιδούνται με το υπάρχον σύστημα, αλλά ουσιαστικά να μαστίζει την ομάδα ο λειτουργικός αναλφαβητισμός.

Στον τομέα του πολιτισμού, ο δημόσιος χώρος θα λειτουργήσει ως χώρος συγκέντρωσης και αναψυχής και συνεπώς ως εργαλείο άρσης των αποκλεισμών και το πολιτιστικό κέντρο και οι εκπαιδευτικές δομές θα απασχολούν τα παιδιά. Παράλληλα με τις δράσεις αυτές, πρέπει να υπάρξουν και κάποιες οριζόντιες δράσεις που αφορούν τον πολιτισμό και την ευαισθητοποίηση για την εξάλειψη του ρατσισμού και των προκαταλήψεων. Οι νέες δομές, καθώς και το υπάρχον πολιτιστικό κέντρο είναι απαραίτητο να στηρίξουν προγράμματα αλληλογνωριμίας και αλληλοαποδοχής μεταξύ των Ρομά και των υπόλοιπων κατοίκων. Πρέπει να εγκαταλειφθεί η άποψη της αφομοίωσης-ενσωμάτωσης και της ένταξης. Η πολιτική που χρειάζεται να ακολουθηθεί είναι αυτή της αρμονικής συμβίωσης. Παρέχοντας στους Ρομά τη μόρφωση, τις υποδομές και τις ευκαιρίες που αρμόζουν στον τρόπο ζωής τους, τότε αυτοί θα βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους και θα βρουν τον τρόπο να ενταχθούν στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο.

- προτεινόμενες εκπαιδευτικές χρήσεις
- εργαστήρια καλαθοπλεκτικής
 - εργαστήρια μεταποίησης παλιών αντικειμένων
 - εργαστήρια κατασκευής μουσικών οργάνων
 - εργαστήρια μουσικής
 - εργαστήρια κεραμικής και ζωγραφικής

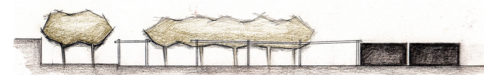

κλίμακα 1:200

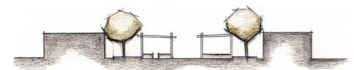
ΤΟΜΗ Α-Α'

ΤΟΜΗ Β-Β'

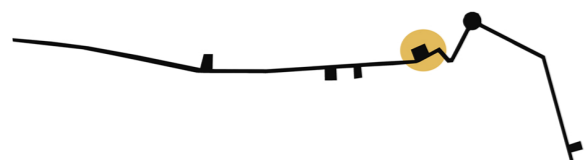

ΤΟΜΗ Γ-Γ'

ΤΟΜΗ Δ-Δ'

κλίμακα 1:200

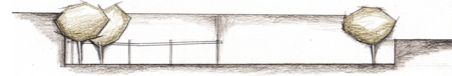
κλίμακα 1:200

ΤΟΜΗ Α-Α'

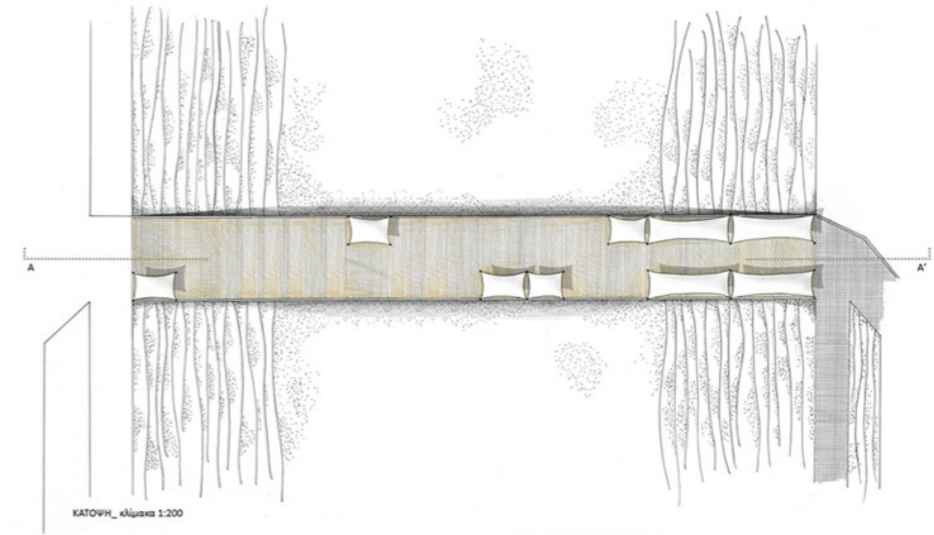

ΤΟΜΗ Β-Β'

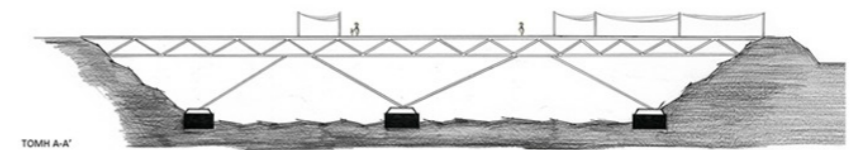

ΤΟΜΗ Γ-Γ'

κλίμακα 1:200

ΚΑΤΩΦΗ_ κλίμακα 1:200

ΤΟΜΗ Α-Α'

